

підвищення якості освітнього процесу» (Івано-Франківськ, 18 вересня 2020 р.). Івано-Франківськ. 2020. С. 123.

3. Презентація за результатами проєкту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», слайд 22. URL: <https://tinyurl.com/y7eo9maa>

4. Костіцька І.О., Жураківська О.Я., Міськів В.А., Федорак В.М., Скрипник Н.В. Дискутабельні питання академічної доброчесності за програмою підготовки докторів філософії спеціальності «МЕДИЦИНА»: Матеріали науково-методичної конференції з міжнародною участю «Розвиток кращих практик в підготовці докторів філософії» (Івано-Франківськ, 4 листопада 2022 р.). Івано-Франківськ, 2022. С. 11–12.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-381-1-9>

PROBLEMS IN CONDUCTING SCIENTIFIC ACTIVITY IN THE SYSTEM SOCIO-ECONOMIC RELATIONS

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Savina Nataliia Borysivna

*Doctor in Economics, Professor,
Vice-Rector for Research
and International Relations
National University of Water
and Environmental Engineering
Rivne, Ukraine*

Савіна Наталія Борисівна

*доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
та міжнародних зв'язків
Національний університет
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Наука є однією із важливих рушійних сил розвитку суспільства, яка спрямована на здобуття та застосування нових об'єктивних знань для забезпечення інноваційних засад розвитку різних сфер суспільного життя. На всіх етапах свого функціонування держава створює умови для формування та реалізації наукового потенціалу з метою побудови конкурентоспроможної національної економіки. Водночас формування і використання наукового потенціалу здійснюється через наукову діяльність, яка трактується як «інтелектуальна творча діяльність, котра спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх

застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» [1].

За останні десятиліття на здійснення наукової діяльності впливали постійні кризові явища, зовнішні екстерналії природного, антропогенного та політичного характеру. Як наслідок, недостатнє фінансування наукових установ, неефективна система бюджетного фінансування наукових досліджень, занепад дослідницької інфраструктури, недосконалість існуючої системи трансферу технологій, недостатнє забезпечення кваліфікованих наукових кадрів та виїзд обдарованих науковців за кордон призвело до природного старіння та в деякій мірі занепаду наукового потенціалу.

Налагодження тісного зв'язку між наукою і державою дасть змогу, з однієї сторони, підвищувати результативність наукової діяльності, а з іншої, користуючись надбаннями науки й ефективно їх застосовуючи в різних галузях, забезпечувати розвиток економіки країни в цілому. Такі партнерські відносини можливі завдяки державному регулюванню наукової діяльності. Складовими елементами державного регулювання сфери наукової і науково-технічної діяльності в Україні є суб'єкти, в особі законодавчої і виконавчої влади, а також об'єкти, в особі наукових працівників та наукових закладів. Головною метою регулювання стає забезпечення ефективної взаємодії наукових працівників та наукових закладів, органів законодавчої, виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики в науковій сфері. Передумовою державного регулювання стає встановлення правових норм та законодавчих позицій наукової діяльності. Так, в межах загальних положень організації НДР головними документами є [1–4]. Регламентація підготовки кадрів вищої кваліфікації здійснюється відповідно до [5–14]. Сфера інновацій має відповідати вимогам [15–17].

Аналітичні дослідження наукового потенціалу та його результатів, відповідність законодавчим вимогам дозволила ідентифікувати певні проблеми науки вищої школи в Україні (табл.).

Тому при прийнятті управлінських, організаційних і фінансових рішень суб'єктами наукової і державної сфери необхідно дотримуватись принципу належного фінансування науки та науково-технічної діяльності, створення сприятливих умов для інноваційного підприємництва, як джерела надходження додаткових коштів у науку, забезпечення росту кількості організацій, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність. Адже саме за рахунок науки та науково-технічної діяльності Україна зможе підвищити продуктивність та конкурентоспроможність економіки, а це в свою чергу, сприятиме економічному зростанню і підвищенню рівня зайнятості населення.

Проблеми в сфері здійснення наукової діяльності в закладах вищої освіти

№ з/п	Проблема	Аналіз проблеми
Кадрова політика		
1.	Низький рівень оплати праці молодих науковців	Відсутність відповідного рівня стипендії не стимулює випускників ЗВО вступати до аспірантури
2.	Низький рівень оплати праці молодих НПП	Відсутність відповідного рівня заробітної плати не стимулює випускників магістратури та аспірантури залишатись на роботі у ЗВО та займатися НД діяльністю
3.	«Старіння» науково-педагогічних працівників ЗВО	Внаслідок зменшення кількості молодих вчених та НПП відбувається «старіння» кадрового складу ЗВО та відтік молодих науковців у приватні наукові та бізнес-інституції
Державне стимулювання виконання НДР		
4.	Відсутність затвердженого базового фінансування науки в ЗВО	Відсутність формульного цільового фінансування НД діяльності в ЗВО не дозволяє вести довгострокові планові дослідження
5.	Припинення фінансування центрів колективного користування науковим обладнанням	Центри колективного користування науковим обладнанням, які затвержені останнім наказом МОН, не отримали фінансування
6.	Складна процедура проведення конкурсів МОН	Відсутність чіткого часового регулювання проведення конкурсу МОН на НДР за рахунок держбюджету України ускладнює процес підготовки та подачі проєктів
Організація виконання НДР		
7.	Високе податкове навантаження	Науково-дослідні роботи, які виконуються за рахунок коштів замовників, підлягають сплаті ПДВ, що зменшує реальну вартість виконаних НД робіт
8.	Складна процедура закупівель	Доцільно звільнити закупівлі наукового обладнання від процедури проведення конкурентних торгів. Це зменшить час очікування обладнання та підвищить ефективність його використання

Продовження таблиці

Організація засідань разових спеціалізованих вчених рад		
9.	Невизначеність окремих питань щодо створення разових спеціалізованих вчених рад	Потребує чіткої регламентації: наявність/відсутність спільних публікацій голови та рецензентів СВР; можливість проведення засідання у змішаному форматі з підключенням більш як одного члена СВР; необхідність завірення підписів рецензентів та офіційних опонентів за місцем роботи
10.	Суперечливість трактування «спільності» публікацій	Потребує уточнення врахування як спільних публікацій участь у колективних монографіях
11.	Невизначеність відповідності наукового ступеня та публікацій членів СВР напряму дисертаційних досліджень здобувача	Потребує уточнення: чи обов'язковим є відповідність наукової спеціальності члена СВР спеціальності, за якою відбувається захист дисертації здобувача, чи достатньо мати відповідні публікації; чи повинні публікації членів СВР бути опубліковані у фахових наукових виданнях України, що є фаховими за спеціальністю, за якою підготовлено дисертацію
Сфера інноваційної діяльності		
12	Інноваційні розробки не виходять на ринок з лабораторій, залишаючись лише ідеями	На державному та регіональному рівнях недостатні або взагалі відсутні джерела фінансування наукоємних проєктів на pre-seed етапі, що унеможливує створення прототипів (дослідних зразків, експериментальних моделей та ін.), а також проведення маркетингових досліджень та створення якісних високотехнологічних презентацій інновацій. Як наслідок, відсутні лабораторії прототипування при університетах та повільний розвиток академічного підприємництва
13	Бізнес не співпрацює з університетами	Відсутність мотивації бізнесу щодо співпраці з університетами (пільга на податок на реалізацію інноваційного продукту, пільга на ввезення нових технологій і обладнання, пільга за кожний придбаний патент ЗВО тощо)
14	Влада не співпрацює з університетами	Відсутність налагодженої законодавчо підкріпленої постійної співпраці між органами місцевої влади і громад (ОТГ). Мають діяти закони, які б стимулювали укладання таких договорів, наприклад збільшення фінансування місцевих бюджетів тощо
15	Незначна частина науковців ініціюють інноваційні проєкти, що орієнтовані на вирішення актуальних проблем на регіональному, державному та глобальному рівнях	Система мотивації та стимулювання творчої праці недосконала. Існуючі джерела фінансування орієнтовані на короткотермінову окупність

Таким чином, для ефективного розвитку науки необхідна цілеспрямована підтримка держави через проведення скоординованої політики розвитку науково-технічної та освітньої сфер як складових розвитку національної економіки. Водночас наука вищої школи є основним інструментом технологічного та соціально-економічного розвитку держави і має відповідати потребам суспільства та ринку праці, давати можливість сформувати у кожного суб'єкта наукової діяльності здатність швидко адаптуватись до сучасних соціально-економічних умов дати можливість забезпечити науковцям належний життєвий рівень.

Література:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 03.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 3. Ст. 25, ст. 60.
2. Про вищу освіту : Закон України. Редакція від 28.05.2023. Ст. 68.
3. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 253.
4. Про утворення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій : Постанова Кабінету Міністрів України від 5.04.2017 р. № 226. URL: <http://surl.li/npqzx> (дата звернення 24.11.2023).
5. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. Ст. 56.
6. Перелік наукових спеціальностей: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 вересня 2011 року № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#Text> (дата звернення 24.11.2023).
7. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266: наказ Міністерства освіти і науки України 06 листопада 2015 року № 1151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text> (дата звернення 24.11.2023).
8. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.11.2023).
9. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text> (дата звернення 24.11.2023).

10. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : наказ Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року. № 1220 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#Text> (дата звернення 24.11.2023).

11. Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук: постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-2021-%D0%BF#n10> (дата звернення 24.11.2023).

12. Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук : наказ Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2021 року № 1359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-22#Text> (дата звернення 24.11.2023).

13. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.11.2023).

14. Порядок розгляду повідомлень щодо порушення процедури захисту дисертацій Апеляційним комітетом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 19 липня 2022 року (протокол № 11(16)). URL: <http://surl.li/frqsm> (дата звернення 24.11.2023).

15. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. Ст. 345.

16. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

17. Про державне регулювання діяльності у сфері технологій : Закон України. Редакція від 16.10.2020. Ст. 3.